

پارادوکسی، ریفورمخوازی کوردی له دسته لاتی فارسی دا

مه محمود شیرازد

هممو ټو پرسپارانه يان به جوړتک داوه توه که سهره ورپه تی فارس و شيعه پياريزی، هه بويهش دروشمی ئيران بؤ هممو ئيرانه کان وه که سهره کی ترين دروشميان، دروشمیک بوو که له پراکتیک دا

به بزوتنه وهی جهنگل کردو سهری میرزا کوچک خانی بریو تحویلی پرضا شای دا، دواپی پرضا شا خالق قوربانی به چک و چول تیار کرد و ناریدیه کوردستان بؤ ټوهی شهری سمکوی پی بگا. یا کوردیکی دیکه به ناوی رهشید یاسمی له کتبیکندا به ناوی کردو پیویستکی نه زادی ټو" حاشا له سهره بخوبی کورد دکا. یا به هه مان شپوه د. که ریم سه نجابی که خوی کورد و یه کتک له وه زیره کانی دوه لاتی مودسه دیق بوو کومه لیک وتاری له روظنامه ی "باستان" دا بلار کرده که کورد له باری ره گه زبه وه سهر بهر گه زی فارسیه... هتد. یا مکه لاخلیلی گوره مری و زور سهرک عه شیره ی دیکه له سهر دهمی کوماری کوردستاندا به دزی ټو کوماره هاوکاری حکومتی ناوه ندیان کرد. ټوره ته ئیستاش به فورم و چه وهی جزوا جوړه وه له وباره و تاک وگروپی جزوا جوړی به خویوه بینیوه بؤ وینه ساواکیه کورده کان له کوزایی ده یی "۱۹۷۰" دا پاشان دواي ئینقیلابی سالی ۱۹۷۹ دا هیزکی ناره سنی کوردی به ناوی پی شمه رگه موسولمانه کان (پی شمه گهای مسلمان) و هه روه ها کومه لیک بکری وه که بهرام وه له دیگی، سه ی هاشم هیدایه تی، جه لال جه لال زاده و... هتد ټو ره وته له و دایاندا و له هاوچه رخانه ترین مودیلی خویدا ریفورمخوازی کوردی بهرهم هیندا، که مه به سستی سهره کی ټو وتاره ش رافه کردن و دست نیشان کردنی پارادوکسه کوشنده کانی ناو ټو دیارده یی، واته دیارده ی پز له دژواهی ریفورمخوازی کوردی له سیسته میکی ناکوردی دا. کورد له سیسته میکی نا کوردی ټو ره وته کی دواي ۲ ی جو زهردان به ناوی ریفورمخوازی له پیکهاته ده سله لاتی فارسی دا سهری هلسدا، سه ره تا به شپوهی تیئوریک له گوفاری "گیان" دا دوايش له روظنامه و گوفاره کانی "سلام"، "عصرما"، "راهنو" دا وه پرؤسه یه کی فیکری له سهر بنه مای پیکیانی ریفورمی ئایینی ده سستی پی کرد. له تیئورسیه کانی پشت ټو ره وته ده کری نامازه به د. عه بدلکه ریم سروش بکری، سروش به ئیلهام وهرگرتن له بزوتنه وه فیکریه کی "مارتین لوتر" که له سه رده می ۱۶ دا بوو به بنه مای پیکهاتنی ریفورمیکی ئایینی له ټه لماندا، له ه ولی ټه ودا که له لایه ک مه زه بی شيعه بؤ ټوهی له ده سله لات دا بمیئتیته وه ده بی خویندنه وهی هاوچه رخانه بکری له لایه کی دیکه شه وه به هزی ټوه که سیستمی ئیستا سیستمیکی وه لام در نیو ټه گری ټوه هه به له داهوتوویه کی نریک دا خه لگانی ناو کیانی ژیر ده سله لاتی ټو سیسته مه ئینقیلاب بکن له ریگی ریخستنی پرؤسه یه کی ریفورمیستانه وه ده بی ټو هه سته ئینقیلابی یه بگورن به ناراسته یه کی ریفورمخوازانو له و ریگه یه شه وه پاراستنی سهره ورپه نه ته وه یی - سیاسیه کانی فارس و هه روه ها ئیدولوژی ئیسلامی شيعه له سیسته می ده لاتی سیاسي دا. ټه گه ر بگه رینه بؤ ناو زه مانی ۸ سله ی ریفورمخوازی و بپرو کرده ی ریبه ران و بژارده کانی، بؤ مان دهرده که ټو که له و قوناغه دا کیژی سهره کی ټوه هه که نایه دین له سیاست جوو دایی یا به پیچه وانه وه؟ نایه کاربکن بؤ پراکتیزه کردنی که لتوری دیموکراسی له سهر بنه مای چه وه ره گلوباره که ی یا دیموکراسی ئایینی - ئیرانی، ئیران بؤ هممو ئیرانه کان یا بؤ گروپیکی تابه ته؟ کومه لیک پرسپاری دیکه؟ ریفورمیسته کان له پراکتیک دا وه لامی

میئوده کانه خه ک وه رده گری، شه ریکی نا هوسه نگی فره روخسار بیته ناروه، که تاکوو ئیستاش ټو دوو پیکهاته یه به هه مان چه وه ره وه و ټو شه ره ش به کومه لیک روخساره وه هه روا به رده واهه. لیره وه ده مه وی بلیم ټو دوو پیکهاته یه چ له سهر ئاستی خویندنه وهی "بابه تی" یانه و چ له سهر ئاستی خویندنه وهی "خودی" یانه دوو پیکهاته ی لیک جیاوازن، به و مانیه چ وه ک خاک و چ وه ک کلتور و زمان و میژوو سهره خ و دهر وون پیکهاته ی نه ک پیک به ستر او هی و نیوان پیکهاته یی. ته نانه ت هیچ بونه یه کی راسته قینه ی هاویه شی میژویی نابین تا له دهری یه کتریان کوزاکاته وه، هه بویه ش بونه یی "هاویه شی" ټو ورزیش درؤیه کی میژویی و گه وره ی فارلاسی یه و ده گه ریته وه بؤ ره هندی ټه فسانه سازی له پیئا دروست کردنی نه ته وه یی ئیرانی دا، چونکه ټو بونه یه هه روه ک "سمایل بازیار" ده لئ: "هه مو سالیک له تاجیکستانه وه تا ده گاته ټه فغانستان یاد ده کریته وه، وانا هی نه ته وه یه کی تابه ته و هیچ فله سه فه یه کی تابه تیشی نیه جگه له وهی که خه لگانی نازه لنداری ټو فلاته کویستانی یه به هزی کوزایی هاتنی زستانه وه جیزن و ټاهه نگیان گیزاوه." به لام هه وه ک باس مان کرد فارسیزم له ریگه ی ده سله لات و هیزه وه هه ولی یه کجا زوری ته نانه ت سیستما تیکی داوه بیکا به ټه فسانه و کومه لیک چیرؤکی بؤ بنوسیته وه و چن دین کاراکتری پاله وان پی شیه ی بؤ په روه ده بگا وه که پی کک له بنه ما میژوویه کانی دروست کردنی نه ته وه و نیشتمانی ئیرانی که لکی لینه ورگری. به و کورته گه رانه وه یه جیاوازی ټو دوو پیکهاته یه مان بؤ دهرکوت، واته دوو پیکهاته ی سهره خ به لام پیکهاته ی ده سه لاتنداری فارسی وه ک پیکهاته یه کی بالاده سته، شوقین و هیرش هین، که چی پیکهاته ی کوردی وه ک پیکهاته یه کی چه وساره هه میشه له حاله تی په رچه کرداری دا بووه. لیره وه خ و وه رگیزانه وهی کورد له واقعی خوی وه بؤ واقعیکی له و چه شنه و خزمه ت کردن به ستراتیژی یه سیاسی - نه ته وه یه کانی ټو پارادوکسیکی کوشنده یه وه ده بی رافه بکری، هه ریویه ش بهر له وه ی چینه لای قسه کردن له سهر پارادوکسی ریفورمخوازی کوردی له ده سه لاتی فاسی دا پیویسته چه ند نمونه یه کی میژووی له و په یوه ندیه دا بینیته وه. هه سستی خزمه ت کردنیکی بی غلوعه ش به "ویدی" له کورده واری دا جیا له وهی ده گه ریته وه بؤ ناو میژوو تاکوو ئیستاش پانتایی یه کی له زچی ئیمه دا دا گبر کردوه. به لام ټو هه سته زیاتر له سهر ئاستی فیکر نه ک ره گه زو نیشتمانی شوناسی خوی گورپوه بؤ ټو ویدیکه، هه ر بویه ش ټو بکه رانه ی که ټو ئینتیمایه یان تیدایه زور به سانا یی په لکیش ده کرین بؤ ناو پیکهاته کان و خزمه ت ټو ویدیکه وه لیره وه ده بین به پراکتیزه کری سیاسیه کانی ټو له کورده واری دا. له به شه ش دا هه له سهر تری سهره لدانی ناسیونالیزمی مودیترنه وه چه ند نمونه یه ک ده هینته وه، به لام بی شک به پی جیاوازی قوناغه کان نمونه کانش جیاوازیان له گه ل یه کتریدا هه یه، به لام له چه وه ره دا خالیکی چه وهی هاویه ش له نیوانیا دا ده بیندري ټو ویش ناماده بوونی هه ستی ئینتیمای خزمه ت کردن به ویدیکه یه. له سه رده می پرضا شادا کوردیک به ناوی خالق قوربان ده چینه ناو شورش جهنگله وه، پاش ماویه که له وی ده بی به سه رؤکی ریخساروی کینکاری و کشنوکال و هه ژاران، به لام دواي ماویه که خیانته

ناسیونالیزمی مودیترنه وه؟ چونکه به هزی ټو هوشیاری یه مودیترنه وه "نه ریئی" بوون له هه مبه ر خود و "نه ریئی" بوون له هه مبه ر ټوهی دیکه دا بابه تیکه ده بی مووتالا و رافه بکری. له ده یه ی ۱۹۲۰ دا ناسیونالیزمی ئوستالوژیه کانه ی روناکبرانی سه ده ی ۱۹ و پاشان نیشتمانی په روهی به رواله ت دیموکرات و لیرالانه ی مه مشروته خوازان گورا ناسیونالیزمی مودیترنی فارسی که ټو وکاته پییان ده گوت "ناسیونالیزمی متمدن ساز". بژارده کانی ټو دوی ټو تیئوری یه له ه ولی ټوه دابوون به قوناغیک پی یان و ابو خاوه نی ده سه لاتیکی بی لیاقت، نیشتمانیکی پارچه پارچه ی ئالزو خیله کی یانه، هه روه ها کومه لیک نه ته وه ی جوړا جوړ به که لتور و دابوونه ریئی جوړا جوړه وه که هه ره شه ن له سهر فارس بوون، کوزایی بیئن. مه به سته که ش ټو وه بوو له سهر بنه مای فارسیزم هه مو ټه وانی دی ئاسیمیله بکرین و نیشتمانی و نه ته وه یه کی یه کده سته بنیاد بنری. له به ره مه پیته رانی ټو تیزه که پاشان به شپوه یکی فره می بوو به ئیدولوژی سیاسی - نه ته وه ی ده سه لاتی پرضا شا ده کری نامازه به "ته قی زاده"، "کازم زاده ی ئیران شار"، "مه محمود ټه فشار" و به ته رتیب گوفاره کانیان، گوفاری کاوه (۱۹۱۶-۱۹۲۲)، ئیران شار (۱۹۲۲-۱۹۲۷) و ناینده (۱۹۲۵-۱۹۲۸) بکه ین که له و گوفارانه وه تیزه کانی خویان بلار ده کرده وه. لیره وه ده بینن که چونه ک ش و هه وای قوناغی په ریته وه له قاچاره کانه وه بؤ په له وی که وته ژیر باندوری ټو بژارده و تیزه شوقینه وه، دوايش به هه مان شپوه بینمان که ټو تیزه هه ر له تیوری دا نه مایه وه به لکو له ریگه ی ده سه لاته وه له سهر بنه مای هه مان چه وه ره ه ولی پراکتیزه کردنی تاکوو ئیستاش به رده واهه. که و ابو ماتریالی کورد یه کک بووه له و ماتریالانه ی که ده بوو ئاسیمیله پیکه وه بی، به لام ټو تیزه لیره وه له گه ل ئاننی تیئزکی ناسیستما تیک و ئوستالوژیکانه ی کوردی رو به روو ده بی، پاشان ټو په رچه کرداره به هزی دامه زانندی کومه له ی ژکاف که ماکیکی رووناکبری هه بوو، پاشان حزبی دیموکراتی کوردستان و دامه زانندی کوماری کوردستان تا راده یه کی به رچا و خاوه ن پرؤژه و به رنامه یه کی سهرده میانه بؤ ماوه ی "۱۱ مانگ، له په رچه کرداریکی له و چه شنه وه ده گورئ بؤ دز کرده وه یه کی تاراده یه که ټه قلاتی و سیستما تیک و مودیترن که ټه مجاریان ده یه وی له دهر وازده ی ناسیونالیزمی مودیترنی کوردی یه وه بگه ریته وه ناو کابه کان و "خوی" له به رامبه ر "ټوهی دیکه" دا پیئاسه بگا. هه رچه ند که ټو ره وته مودیترنه ش به ئیستاش هه روه ک عه بباس وه له و وتاری "کورده کان و ټه وانی تر" دا نامازه ی پیئده کا نه یوانیوه خوی له دوو ئینتیمای زور نه ریئی ده باز بگا، یه که م "ئینتیمای ی بوترادسیونه پاسیغه کانی ناو عه قلیه تی خوی، دووه م "ئینتیمای ی بؤ نوژمن به مانی شه رمیونی سیاسی - نه ته وه یی و نه رمی کیشان له به رامبه ر ټو ودا. نادیموکراتیک بوونی ده سه لات و ستراتیژی سیاسی- نه ته وه یی ټو، هه روه ها به میژووی توخمی شوقینه تیته له ناو ټو پیکهاته یه دا واده کا سهره رای ټوه که نه ته وه ی کورد بؤ پاراستنی خوی و دا کوکی کردن له مافه سیاسی - نه ته وه یه کانی خوی له میئودی دیموکراسی که تا ئیستاش له سهر ئاستی جیهان له ټه قلاتی ترین و گونجاوترینی

ټوه ی له و وتاره دا ده مه وی له سهری بوه ستم زیاتر وروواتندی چه ند پرسپاریک و ده ستانه له سهر کومه لیک پارادوکسی سیاسی - نه ته وه یی له پانتایی عه قلیه تی کوردی دا به جوړیک که تاره ده یه که توانیبتیمان خویندنه وه یه کی سایکولوژیانه ی ټو بکه ره و تار نوس و سیاسه تونه کوردانه مان کردی که له دؤخی ټوهه مین هه لبژاردنی سه رکو ماری ئیرانی - فارسی دا به ناوی ریفورمخوازانی کورد خویان وه رگیزایه وه بؤ واقعیکی سیاسی - نه ته وه یی نا کوردی. به و مانیه له واقعیکی زولم لیکراوه بؤ ناو واقعیکی زالم، واته بؤ ناو ټوه واقعیه یه که هه مو مان ده زانین واقعیکی توتالیتر شو قینی یه و له راستی دا چه مسهری نه یاریستانه یا دزه دیوی ټو واقعه چه وسیندراوه یه که خویان منالی ټون، که چی سه رمز وه کومه لیک ټو پورتنویستی هاوچه ره خی کورده یانه وی ټو ره هندیکی نه ریئی هاوچه ره خوه خزمه ت به و واقعه توتالیتر و شو قینی یه بکن و له هه مان کاتیش دا له ه ولیکی نه زو که وه ناراسته یه کی ریژیم پاریزانه به ناوه ز و کرده ی کومه لگای کوردی بیه خشن، به لام ناکری له و سهرده مه دا له سهر بابه تیکی له و چه شنه بدویی که چی به شیکت له ده لاهه ی گلوبالیزیشن وه سه یرو مو تالا و رافه نه کردی، که و ابو به شیک دیکه ی ټو هه لوه سته یه له روانگی گلوبالیزیشن وه ټو بابه ته لیکده داته وه. هه ر بویه ش لیره وه ده بی ټو بکه رانه و به رنامه کانیان له ناو سی پیکهاته دا رافه بکری. یه که م: پیکهاته ی ده سه لات داری فارسی. دووه م: پیکهاته ی چه وساره ی کوردی. سیبه م رافه کردنی ټو دوو پیکهاته یه له پیکهاته ی بالاده سستی جیهانی دا. واته رافه کردنی بپرو کرده ی کومه لیک بکری چه وساره ی کورد که ده یانه وی زولی دکتاتورانیک ببین له پیئاو چاره سه ری نه خوشی و گه ندلی یه کانی ناو پوچ و جه سته ی ټو پیکهات شوقین و ده سه لاتداره ناکوردیه ی که له راستیدا و له و سه رده مه دا یه که م چه وسینتر و پیئشله کی دهره کی سهره تایی ترینی مافه کانیانه، پاشان خویندنه وه ی ټو بابه ته له روانگی سیاسی جیهانی وه قسه کردن له پرسوسی گلوبالیزه ییشن دا چی لیدیته وه؟ لیره وه ټوه ش بلیم رنکه له و وتاره دا نه توانم به و شپوه یه که ده بی شو ربمه وه بؤ ناو قولایی یه کانی ټو بابه ته، به لام ده کری دهر وازیه کی ټه ریئی بی له پیئاو خویندنه وه یه کی چه وه رانه تری بابه تی نارسه نی ریفورمخوازی کوردی له سیسته میکی نا کوردی دا. پیکهاته ی ده سه لاتنداری فارسی و پیکهاته ی چه وساره ی کوردی بؤ قسه کردن له سهر ټو به شه و پیئاسه کردنی ټو دوو پیکهاته یه ده بی بگه ریته وه بؤ ناو زه مان، بچینه ناو قولایی یه کانی پوچ و پانتایی یه جه سته یه کانی ټو دوو نه ته وه یه تابه ته ندیه یی "بابه تی" و "خودی" یه کانیان ده سته نیشان و پیئاسه بکری. لیره وه که بؤ مان دهرکوت دوو نه ته وه ی جیاوازن به دوو پیکهاته ی جیاوازه وه، ده بی بگه ریته وه بؤ رافه کردنی ئیراده یان و به شپوه یه کی زور کورت نامازه به تاکتیک و ستراتیژی یه سیاسی - نه ته وه یی هه رکا میان و باندوری ناو زه مانی سه رده میانه یان له سه ره تایی سهره لدانی به تابه ته له سه رتای سه ره لدانی ناسیونالیزمی مودیترنی فارسی و کوردی یه وه تاکوو ئیستا بکری. به لام بؤ له سه ره تایی سه ره لدانی

ټه گه ر ټه رمؤ له نیو پیکهاته جیا جیا نه ته وه یه کانی ناو ټو کیانه دا هندئ دهرکه وتسه ی چه وه ری لاواز و تا راده یه کی زور فورمییک له دیموکراسی یه ت و مه دهنیه ت ده بینرئ و له زور بوارانه وه ش مه مشروعه یی ټو نرنامه ده باته ژیر پرسپاره وه زور زیاتر له وه هؤکاری ناو خوی هه بی به ره می بارو دؤخی جیهانی و باندوری پرؤسه ی گلوبالیزه ییشن له سهر پیکهاته ئاشکرا و پیکهاته شه اراره لکالیه کان. هه ریویه ش بؤ ټوهی راده ی باندوری هؤکاره ناو خوییه کان دهرکه وی ده بی ټو بابه ته رافه ی گشت لایته و به تابه ته رافه ی دهر وون پیکهاته یی بکری ټو به و مانیه ناتوانی به ره می ریفورمیسته کان بی که له سه رده می ده سه لاتی ۸ ساله یاندا قه تله زنجیره ییه کان، داخستنی کومه لیک بلا فو کو فلتیر و خستنه سهر ویب سایته ئینتیرنیتیه کان، گرتن و ده سته به سه ر کردن و کوشتنی کومه لیک روظنامه وان وی بلاگ نووس و جیا بیرو هه روه ها ئیعدامی زیندانیانی سیاسی و سه رکو تی ناره زایه تیه خه لگی و بزوتنه وه خویندکاریه کان... هتد، هه روه ک پی شوو دریره ی هه بووه. به و مانیه ش ده بی رافه ی دهر وون پیکهاته ی بکری که که نایه به تابه ت نه ته وه ی فارسی یا هه ر نه ته وه یه کی دیکه دیموکراسی و مافی مقروقی به چه وه ر و فورمه گلوباله یه وه تتا ټو ئاسته قه بو له که هه مو ټه وانی دیکه مافی خویانه وه ک خویان بژین یا ټو دروشم و فیکو رپه کی دیکه ی نه ته وه یی - سیاسی یه له پیئاو کومه لیک نامانجی خ و ته وه ردا ټو بابه ته له هه مبه ر فارس - شيعه وه بابه تیکی هه سته یاره و زور به ووردی ده بی مامه له ی له گه ل بکری، چونکه به تابه ت کورد له و باره دا له گه ل فارس میژوو ئیستایه کی تراژیکی هه یه. لوتکه ی ریفورمی ئایینی به و مانیه یه که ئاین تا راده یه ک خویندنه وه ی هاوچه رخانه ی بؤ دهرکی، نه ک وهی که سیاست جیا بکریته وه یا له ستراتیژی رادیکالانه ی دروست کردنی نوممه ت و نیشتمانی ئیسلامیه وه له سهر بنه مای نه ته وه یه کی تابه ت بگورئ بؤ ستراتیژی دان پیئده ایئان به نه ته وه و نیشتمانه نه ته وه یه یه کان یا ستراتیژیکی فیدرالی خوازانو ریژگرتن و پیکه وه ژیان له وانی دی و له گه ل ټه وانی دیکه دا. که وا بوو به هزی ټوه که سیسته می ده سه لاتندارانی تاران به شپوه یه کی فره می و پراکتیکی نابه وی ماتریال و چه وه ری ده سه لاتنداریتی خوی له سهر بنه مای دوالیزمی فارس و شيعه وه بگوازیتته و بؤ فره لیزمی له سهر بنه مای هه موانی ناو ټو پیکهاته یه. ناشیه وی کورد به تابه ته ندیه یه نه ته وه یی سوننی بوونیه وه وه ریگری و هه ل کانی کوردیش له و پیئاوه دا وه کومه لیک هه ولی نه زوکدومینتینه وه. که و ابو هه له ی کوشنده ی ریفورمیستانی کورد لیره وه ده سته پیئده کا که ده یانه وی له و سیسته م و پیکهاته یه دا به هه مان میئود کار بؤ دوزینه وه ی شوناسی نه ته وه یی - مه زه بی وه ده یینانی نامانجی کوردانه یان بکن که هه لایه نه که ی دیکه که هه ندئ ولات و لایه نی دهره کی ده گریته وه، له سهر بنه مای کومه لیک به رزه وه ندی سیاسی- ئابوری پیئوزانان له و ره وته کرد نه ک ټه وه یی که له ژیرخانه فیکری و سیاسی و نامانجه کانی تیغه گه یشتن